

ВідЗИВ

на дисертацію **Онищук Ірини Анатоліївни** „Теоретико-методичні засади розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності”, подану до спеціалізованої вченої ради Д 20.051.01 у ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність виконаного **Онищук Іриною Анатоліївною** дисертаційного дослідження визначається зверненням до розв'язання проблеми фахової підготовки одних із з найбільш затребуваних професіоналів сучасного ринку праці – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. В умовах входження України до європейського простору, трансформації цінностей у напрямку культури гідності вирішення заявленої проблеми потребує нового ракурсу збереження неповторної індивідуальності професіонала, культуровідповідності його особистості, створення умов його творчої і продуктивної самореалізації, що, на слушне переконання автора, сприятиме гармонізації процесу становлення особистості дитини в процесах її виховання. Дисертант переконливо доводить, що художня діяльність студентів закладів вищої педагогічної освіти здійснює вирішальний і принциповий вплив на формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Мета дослідження, його завдання, визначення предмета та об'єкта в цілому сформульовані автором коректно, грамотно обрано науковий інструментарій роботи. Теоретичні засади дисертації, що висвітлюються в її першому розділі, ґрунтуються аналізом результатів досліджень відомих науковців **В.Андрущенка, О.Киричука, В.Кременя, В.Лугового, О.Сухомлинської, І.Беґа, С.Сисоевої, О.Рудницької, Г.Сотської, Л.Артемової, А.Богущ, Г.Беленької** та інших. Водночас автор аргументує наявність невирішених аспектів заявленої проблеми, що, безперечно,

ускладнює її практичне розв'язання, та пропонує шляхи доцільного застосування художньої діяльності в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, засновані на принципах, визначених Конвенцією ЮНЕСКО про охорону й заохочення різноманітних форм культурного самовираження (2005).

Представлений у дисертації категоріальний аналіз дає уявлення про обраний ракурс роботи, де у співставленні феноменів Людина, Культура, Освіта, Самовираження з урахуванням кваліфікаційних вимог до вихователів закладів дошкільної освіти автором пропонується термінологічне визначення культури самовираження як інтегративної особистісної характеристики, суб'єктної активності, що виявляється у здатності організовувати, виконувати, змінювати, контролювати, регулювати та корегувати самотійну діяльність, презентувати здібності й досягнення, виявляти творчість, дотримуватися норм культури. Грунтовний аналіз кваліфікаційної характеристики фахівця з дошкілля дозволив автору виокремити багатокomпонентну структуру досліджуваного феномена в єдності когнітивної (адекватність, глибина, складність, широта і систематизованість знань про культуру самовираження, її місце у професійній діяльності), емоційно-ціннісної (система ціннісних орієнтацій, свідоме ставлення до педагогічної діяльності вихователя, до самих себе, до вихованців), поведінкової (самотійність у різних видах художньої діяльності та формах її організації, сформованість організаційних, аксіологічних, креативних і комунікативних умінь, навичок і досвіду) складових, взаємодія яких забезпечує продуктивну реалізацію особистості в професійній діяльності.

Дисертантка обґрунтовано сконцентрувала увагу на дослідженні художньої діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як принципового базису формування їхньої суб'єктної позиції у професійній діяльності та закономірно перевела цю принципову методологічну засаду в практичну площину змістового і технологічного забезпечення оптимізації процесу формування культури самовираження у процесі професійного

саморозвитку студентів у закладах вищої педагогічної освіти. Інтеграція образотворчого мистецтва у педагогічний простір підготовки студентів на засадах міждисциплінарності, взаємозв'язку і взаємовпливу, на думку автора, дозволить продуктивно розвивати їхню ціннісно-смыслову позицію, самостійність, креативність, впевненість, здатність до рефлексії.

Останнє увиразнило цільову орієнтацію змістового й організаційного забезпечення методики формування культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на реалізацію інтегративної природи мистецтва на засадах системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, аксіологічного, культурологічного і компетентнісного підходів згідно принципів професійної цілеспрямованості, системності, послідовності, прогностичності та проблемно-творчого навчання. Методико-технологічні домінанти експериментальної методики визначені взаємодією творчо-продуктивного, ціннісно-смыслового, духовного складових змісту художньої освіти студентів, що сприяє гармонійному балансу художньо-естетичних потреб і цінностей майбутніх фахівців з дошкілля, дозволяє забезпечити ефективне оволодіння ними основними засобами культурного самовираження, активізацію їх творчого мислення, формування професійної готовності до педагогічної діяльності.

Здійснений дисертантом теоретичний аналіз заявленої проблеми, що характеризується обґрунтованістю висунутих положень, широтою узагальнень, переконливістю аргументації та використанням міжпредметних зв'язків, зумовив логіку спрямування дослідно-експериментальної роботи. Обґрунтування автором критеріально-рівневої системи з виокремленими критеріями (організаційно-конструктивний, аксіологічний, перетворювальний, комунікативний) та показниками культури самовираження спирається на структурний аналіз досліджуваного феномена, дозволяючи встановлювати реальні характеристики його прояву в процесі експерименту в різних типах культури самовираження особистості: духовно орієнтованому, особистісному, суб'єктному, базовому та деструктивному. Обґрунтована

автором сутність феномена культури самовираження майбутніх вихователів обумовила вибір діагностувальних вимірників – анкетування, спостереження, бесіди, проєктивна методика, метод незакінчених речень, творчі завдання тощо. Їх застосування на констатувальному рівні експерименту засвідчили незадовільний рівень сформованості культури самовираження студентів, низькі показники упевненості в собі, саморегуляції та самопрезентації особистості, креативності тощо. Ці висновки зумовили завдання та процесуальний перебіг формувального експерименту, спрямованого на оптимізацію процесу професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільця у закладах вищої освіти за визначеним напрямом.

Змістом педагогічної інноватики, що перевірялася в ході формувального експерименту, стало застосування різноманітних інтегрованих форм тренінгів, самопрезентацій, самоаналізу, самоспостереження, вироблення позитивної установки, створення ситуацій успіху, групових дискусій, ділових ігор, творчих завдань, проблемних ситуацій, поліхудожніх проєктів, воркшопів, кінокоучінгів, проєктів, різного роду художньо-естетичних практик тощо. В основу формувальних впливів покладено розвиток викладачем Я-концепції студентів, створення позитивної міжособистісної взаємодії з майбутніми фахівцями, гармонійне поєднання індивідуальних і колективних форм навчання, інтеграція різних видів художньої творчості, забезпечення балансу між творчістю, цінностями та продуктивністю.

Ефективність педагогічного процесу, сконцентровано представленого в авторських навчальних курсах "Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей", "Теорія і методика музичного виховання", "Теорія і технології розвитку дитячої художньої творчості", що логічно поєднують практики різних напрямків художньо-естетичного знання (естетики, культурології, мистецтвознавства, образотворчого і музичного мистецтва, дитячої художньої творчості тощо), підтверджено результатами формувального експерименту. Його дані

увиязнюють вірогідність висновків дисертації, засвідчують доцільність використаних прикладних методів, доводять продуктивність організаційно-методичного забезпечення навчального процесу професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

На наш погляд, основними науковими інноваційними результатами пропонованого дослідження слід вважати актуалізацію феномена самовираження як складової професійної культури майбутніх вихователів, виокремлення типів культури самовираження особистості та їх критеріально-рівневе і діагностувальне визначення, обґрунтування потенціалу художньої діяльності студентів у ефективному становленні їхньої особистісної культури з урахуванням особливостей кваліфікаційної характеристики фахівців з дошкілля, розроблення організаційно-педагогічних умов, форм, методів і прийомів досягнення позитивної міжособистісної взаємодії викладача і студентів у досліджуваних процесах на засадах інтегрованого підходу.

Аналіз отриманих дисертантом результатів дозволяє стверджувати, що сутністю *теоретичного значення дослідження* є поглиблення розуміння змісту, процесів і механізмів формування культури самовираження студентів закладів вищої освіти у процесі їхньої художньої діяльності, а також розширення наявного арсеналу організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Практичне значення пропонованого дисертаційного дослідження полягає у впровадженні в практику закладів вищої освіти експериментально перевіреного навчально-методичного забезпечення розвитку культури самовираження майбутніх вихователів у художній діяльності, зокрема, навчальних програм, посібника і методичних рекомендацій. Експериментальні матеріали та розроблені практичні рекомендації можуть бути використані в практиці роботи викладачів закладів вищої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, студентами, аспірантами,

науковцями, а також в системі підвищення кваліфікації фахівців із дошкільної освіти.

Констатуючи принципове теоретичне і прикладне значення дисертаційного дослідження, звертаємо увагу на такі його дискусійні моменти та недоліки:

- здійснений аналіз наукових джерел, як вітчизняних, так і зарубіжних, носить компліментарний характер без висловленої чіткої власної критичної позиції дослідника, не зважаючи на досить контраверсійний характер наведеної інформації;

- враховуючи зумовлення інтересу до феномена самовираження особистості процесами входження України в європейський культурний простір, вважаємо органічним у дослідженні був би акцент на зарубіжних теоретичних концептах і прикладних практиках формування культури самовираження особистості, що у дисертації залишилися лише на рівні констатації без конкретних шляхів їх впровадження в практику закладів вищої освіти України і взаємозв'язку із власними змістовими і методико-технологічними пропозиціями;

- об'єкт дослідження не може бути процесом;

- запропоноване визначення центральної категорії дослідження “культура самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності”, на наш погляд, є певною мірою компілятивним без увиразнення конкретної особливості в контексті кваліфікаційних особливостей фахівця із дошкілля;

- пропонована у дослідженні модель носить характер дидактичної, а не структурно-функціональної; привнесені в її структуру низка елементів, таких, як наукові підходи, критерії культури самовираження, організаційно-педагогічні умови, є зовнішніми (а не внутрішніми складовими) по відношенню до самої моделі, оскільки є визначальними для самого процесу моделювання;

- у логіці пропонованої автором моделі є також принципова неузгодженість між метою як розвитком культури самовираження майбутніх вихователів і результатом як зростанням показників цієї культури (навіть чи показники можна вважати бажаним результатом навчання);

- не зважаючи на заявлений в дисертаційному дослідженні баланс складових у навчанні культури самовираження, в експериментальній роботі домінує акцент не на художню діяльність з притаманними їй характерними творчими завданнями, а на вербальне навчання з переважанням психологічних тренінгових методик;

- вважаємо, що зміст дисертації значно виграв би, якби було подано у додатках конкретні практичні напрацювання автора, зокрема, програми дисциплін, методичні рекомендації та розробки, що дало би ґрунтовне уявлення про прикладне значення дослідження; також доцільними у додатках є зразки продуктів творчої художньої діяльності студентів, що на разі обмежені презентацією результатів тільки одного із завдань;

- текст дисертації також має ряд стилістичних неточностей, технічних помилок, порушень вимог наукового мовлення.

У цілому дисертаційну роботу І.А.Онищук можна вважати самостійним дослідженням актуальної проблеми теорії та методики професійної освіти, що містить принципову наукову новизну, має важливе теоретичне та прикладне значення.

Дисертаційна робота характеризується раціональністю і логічністю не лише аналізу, але й викладення матеріалу. Розділи дисертації логічно пов'язані і взаємообумовлені, висновки проведеного дослідження повні і ґрунтовні, а це дозволяє твердити про цілісність і завершеність роботи.

Зміст дисертаційного дослідження повністю відповідає спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, за якою воно подане до захисту.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи і дає адекватне уявлення про загальну характеристику та структуру роботи.

Результати дисертаційного дослідження пройшли широку апробацію на наукових конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських) й оприлюднені у фахових виданнях. Аналіз публікацій за темою дисертації дає підстави зробити висновок про те, що в опублікованих працях авторки висвітлені основні результати дослідження і рекомендації щодо їхнього впровадження.

Отже, проаналізована дисертаційна робота „Теоретико-методичні засади розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності” відповідає вимогам, які висуваються щодо докторських дисертацій, та п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року (зі змінами), а її автор – Онищук Ірина Анатоліївна – заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

02.12.2020 р.

Шевнюк О.Л.

Трикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
030215/181
11 12 20

02.12.2020 р.
М.П. Драгоманова